

Kultuuripärl Äniläse Piitre

puuduligust regionaalpoliitikast

Kae lk 2

2025. aastaga horoskuup and

egäle tähemärgile uma laulu

Kae lk 3

Äpärdüs keska

keka-tunnin

Kae lk 4

9 771406 922005

Võro Instituut kuulutas vällä

38. latsi ja nuuri võrokiilside kirätõie võistlusõ

MINO VÖROMAA

Oodami võistlusõlõ kõiksugutsit kirätõid: juttõ, luulõtuusi, nalajuttõ, näütemängõ, katõkönnit, märgotuusi, laulõ jne.
Timahava saava latsõ ja noorõ vallii kuvvõ teema hulgast.
Kimmäle või kirotat ka vabal teemal.
Hinnatas vannusõrühmi perrä (I–III, IV–VI, VII–IX ja X–XII klass).

„Mino Võromaa“ 38. võistlusõ teema omma:

- ◆ Mu lemmikkotus (Vanal-Võromaal)
- ◆ Võromaa kangõlanõ/vägimiis
- ◆ Määnest väke (*supervõime*) ma hindäle himosta
- ◆ Elläi kõnõlõs
- ◆ Ma ja võro kiil
- ◆ Ku mu vanaimä/vanaesä lats oll

Oodami võistlustõid **radokuu 14. pääväs** (14.02.2025) meili pääle **kaile.kabun@wi.ee**.

Ku tüüd kuigi meili pääle saata ei saa, või käsikirä tuuvva/saata Võro Instituuti (Tartu 48, 65609 Võro).

Parõmbilõ kirotajilõ avvuhinna!

Lähembält saa võistlusõ kotsilõ küssü tel **525 3215** (Kaile Kabun).

2024. aastaga Kreutzwaldi mälehtõsmedäli sai kirändõsmuusõumi kultuurilulidsõ arhiivi juhataja Metste Kristi ja 15 aastakka Võro instituudi uhjõ hoitnu Kuuba Rainer (pildi pääl).

Metste Kristi hõigati nigu Kreutzwaldi mälehtõsmedäli saaja varrambagi vällä joulukuul Lauluesä sünnüaastapääväl. Tunnustusõ sai tä tuu iist, et timä iistvõtmisõil ilmu 2023. aastagal Kreutzwaldi ja Koidula kirävaitusõ tõnõ, tävvendet trükk.

Kreutzwaldi muusõum om 2015. aastagast üts Võro instituudi allasotuisi. Ku Metste Kristile mälehtõsmedäli andmisõ käskkiräle kirot alla Kuuba Rainer, sis tä esi sai mälehtõsmedäli aasta alostusõn joba Võro instituudi vahtsõ juhi Padari Ivari käskkiräga. Kuubat kitetäs Lauluesä medäliga tuu iist, et tä om tugõnu Kreutzwaldi ello ja luumistüüd tutvvas tegevä välläpanõgi vahtsõndamist ja trüküsõna välläandmist. Näütüses om timä takastoukamisõl vällä antu kolm jako eesti- ja võrokeelist piltepost «Kalõvipoig». Tä om olnu tävvelidse «Kalõvipoja» eeposõ (2022) võro kiilde pandmisõ iistvõtja ja toimõndaja – kokkovõttõn Lauluesä võrokõsõlõ lähkümbäs tuuja.

KABUNA KAILE jutt ja pilt

Võromaa kunstnigu vei Tarto

galerii trepialodsõ kolla täüs

RAHMANI JAN

Tarton Riimäel galerii Pallas keldrin tetti minevä nädäli vallahõ ruumiinstallatsioon «Konku». Tego om egäsugumast kraami täüs kolikambriga, kost võit otsmisõ pääle löüdä kunstnigõ töid kah. Näütüse mõttõ sai kunstnik Margna Epp unõnäst ja tä luut, et näütüs herätäs kaejan latsõpõlvõ-mälehtüisi ja latsõmiilsüst, midä täambädsel aol tüküs vähäs jäämä.

Margna Epu unõnäon olf parasjago kunstiinemiisi suvinõ kokkosaaminõ arvada kongi Võromaa vana talo man, kon huunõ olli tsipa väsinü mooduga. Äkki paistu kolikambri (konku) uss nigu väreht kultuurikihte muusõummi. Unõnägijä jäi Ilvese Aapoga arotama kolikammõrdõ tähendüst ja nä löüdsevä, et sääne kildakõnõ ao- ja kultuurilun om pia kistuman, selle et vahtsõ panipaiga ehitedäs ülearvo valgõ, kõrraligu ja riulit täüs. Ja sis jõudsõva sääl unõnäon Epp ja Aapo ütäl ja samal aol arvo-saamisõlõ, et hāmāräle kolikambriõ olnu vaia viil vähām-bält ütte näütüst, et timä tähtsüst kõrras üles nõsta.

RAHMANI JANI PILT

Pidolinõ vallategemine: Ilvese Aapo lambakäärega ja Margna Epp mujahusõga näon.

9. vahtsõaastakuu õdagus olf Epu unõnägo täüde lānnü ja lustilinõ näütüs tetti vallahõ.

Päält Margna Epu ja näütüse tehnilidse ja koli-poolõ iist vastutaja Kalve Toomassõ omma ummi töid kolikambriõ toonu Vana-Võromaaga kõüde-dü kunstnigu Kalve Kadri, Ilvese Aapo, Tapferi Ene, Somelari Riin, Tatriku Esta, Koka Kersti, Koka Veiko ja Paide Margret.

Kolikambrõ vallategemisel lõigas Ilvese Aapo lambakäärega lindi läbi ja Margna Epp kõnõl näütüses, miä timä meeles om tähtsä selle, et herätäs kaejan mälehtüisi ja latsõmiilsüst. Üles astõ ka kunstikooli Pallas rektri Viirpalu Piret, kiä ütäl, et uut lõunaeeesti kunstnigõ näütüisi häämeelega, selle et egä kõrd pakutas vallategemise aigu

koton küdsetüt karaskit. Kalve Toomas näüdäs jälleki vällä luutust, et vast jääs tuu kolikammõr säääl galerii keldrin trepi all püsünäütüses.

A edimält om plaanin, et ruumiinstallatsioon «Konku» jääs kaemisõs üles kuus aos, nika ku 8. radokuu pääväni. Galerii Pallas aadrõs Tarto liinan om Riia 11.

Kalkuna Mari raamadu-aastalõ pühendet laul

UL

Tunnõt Võromaa muusik ja laululuuja Kalkuna Mari võtt aasta edimäidsil päivil üles pia päälenakkavalõ raamadu-aastalõ pühendedü laulu. Laulu kirot Mari eläv klassiku Runneli Hando luulõritu pääle.

«Eesti kirändüse selts tõtõstõ telse mu käest raamaduaasta laulu,» kõnõlõs Kalkuna Mari vahtsõ laulu sünnüluku. «Ku ma näi taad Runneli Hando teksti, sõs mul tull õkva tuu pääle melododia. Kuigi luulõtus esi om tsipakõsõ mõtlik ja esi-ki ütiskunnakriitiline, sai lugu peris ilolinõ ja huugu täüs,» lööd Mari.

Hariligult om Kalkuna Mari tett laulõn tunda perimõsmuusi-õga mõjjo – nii om seekõrd kah. «Sõnnun om seen ütšjago perimõslikku – algriimi pruukminõ ja puhkpilliimitatsiooni-

lik tutu-luutaminõ,» seletäs tä. Tuust Runneli tutu-luu-tekstist sai Mari mõttõ kutsu hindäga punti tunnõt saksofonimängjä Fausti Maria. «Timä mängse luun är terve orkestri jago saksofoni,» and autor tsipa vahtsõst laulust aimu.

Lugu om plaanin avaligus tetä raamaduaasta alostusõn. Raamaduaasta nakkas pääle seo kuu 30. pääväl ja kest kooni tulõva aasta imäkeelepääväni.

«Lugõgõ sõs 2025. aastal pallo raamatit!» suuv Kalkuna Mari kõigilõ lehelugõjilõ.

Muusigu Kalkuna Mari ja Fausti Maria seo aasta edimäidsil päivil Tarton Õ Stuudion laulu ülesvõtmisõ vahepäääl raamatidõga poosõ-taman.

Massin ja inemise

Palssi seokõrd Uma Lehe juhtkirä kirota tekstirobotil. Ku tei samma asja umbõs aasta iist, tunnist massin ausalõ üles, et tä ei mõista tuud tetä. A no oll tekstirobot joba kõvastõ mano opnu ja julgu mullõ teksti vällä pakku.

Massina kokkokirotoõ juhtkiri kõnõf kokkohoitmisõ tähtsüsest. Jutt oll tuust, kuis vahtsõ tehnoloogia, üleilmalidsõ hädä ja vahtsõ teedüsse suur pääletulõk mõotasõ mi egäpäävast ello ja tuud, kuis mi umavahel läbi käümi. Tä pidi tähtsäs paikliidsi kombit, kultuuriüritüisi ja suvõkohvikit (!?), miä ei ollõv õnnõ meeelahutusõ tegemise: näidega hoitas ütstõdsõga läbikäümist ja nä avitasõ tõnõtõdsõ parõmbalõ tundmaopmisõ man.

Massin kitt Umma Lehte kah. Seo ollõv platvorm, mink kau-du mi kogokunna helü laemalõ hulgalõ rahvalõ vällä paistus. Üteliidsi kutsõ massin saatma Umalõ Lehele ummi mõttit, üritüisi kuulutuisi ja artiklit, miä toova mi kogokunna kokko. Lõpõtusõs ütõl massin, et ütõnkuun saami tetä kimmä kogokunna, kon egälütõl om uma kotus ja helü.

Periselt om massinal peris häste kirotoõ juhtkiri ja umil halvõmbil päivil võinu ma esiki midägi säänest kirota vai trükü-tähtaõ hirmsal pääletulõkil lännu taa massina uma kah käüki. Hindä tiidmälä loemi joba täambä peris hulga näütüses sotsiaalmeediäpostituusi ja aolehejuttõ, miä omma massina kirotoõdu vai ümbre pantu. Mõnõl inemisel tulõ massinaga kirotaminõ hulga parõmbalõ vällä ku esihindä tarkusõga punnitaminõ.

A stopp! Astumi sammukõsõ tagasi ja kaemi silmä kasvai noilõ inemiisile, kinkast täambäne leht kirotas. Ei olõ massinast naist ülelegi väärilist vastalist. Ma ei usu eski tuud, et tekstirobot horoskoobin sutnu egäle tähtkujolõ uma võrokiilse laulu vällä valli, kuigi tuu või tä mõnõ aoga är oppi külh.

Nii et Uma Leht ei lää viil massinateksti pääle üle, a pruuv iks üles löüdä noid luujahengega inemiisi, kink jutt viil peris ümäriqus kulunu ei olõ.

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molvihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee

Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org, laiviorg@gmail.com

Latsinuka toimõndaja: Mariiko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee
Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Pulga Jaani jutukõnõ

Illus mälestüs

Minevä aastasaa säitsmeküm-nendiil, ku ma EPAn opsõ, ronisi ma egalõ poolõ tegijäs. Tuukõrd peeti sääl määnest-ki isetegevusõ ülevaatust ja edimädsen rean istõva rektor Arnold Rüütel ja timä abikaasa Ingrid.

Ma tiise väega häste, ku suur asjatundja om Ingrid ja mõtli vällä, et esitā Juhan Weizen-bergi sõnnu pääle laulu «Lak-si Tõnis». Tuukõrd es olõ viil määnestki Eesti esisaisvumise vaimu õhun, aga tuisimalt perrä kittā kah kõgõlõ es taha. Lauulu perämine salm om teedüperäst sääne:

*Siin on, armas Laksi Tõnis,
sinu hingemaa,
ainult taevas eestlasel on
õige isamaa.*

Hää tahtmise man võisõ tuud laulu ka protestilaulus kutsu.

PULGA JAANI

Ma es looda säält määnest-ki kotust, lauli är ja latsi lava taadõ. Kõrraga olli ka Ingrid ja Arnold sääl. Täpselt ei mäletä, midä Ingrid ütõl, vast tuud, et sõnnum jõusõ peräle. Tuupääle pistse Arnold mullõ käe peijü ja ütõl: «Varsti võime me laul-da selliseid laule nagu taha-me.»

Takastperrä olõ ma imestā-nü: kost tä tuukõrd Eesti tulõvikku nii kavvõndalõ nägi? Aga noh, arvada olli tuukõrd-sõl eliidel uma suhtlusringkon-na, kon asja selgembäle paistu.

Tuu «varsti» tull umbõs kümne aasta peräst ja ma olli sis joba sovhoosi pääzootehnik. Mia sa sääl inämb laulat!

Tähtsä om siski, et tuu aig tull ja mu tuukõrdnõ rektor es bluhvi.

Jõudu tälle ka säälpul!

Äniläse Piitre: riigi alalõpüsümises tulõ tukõ kultuuri ja ello maal

Kultuurkapitali Põlva maa-kunna ekspertgrupi käest 2024. aasta Kultuuripärli tiitli saanu muusigamiis Äniläse Piitre (Peeter Änilane) kõnõlõs tsipakõsõ umist tegemiisist ja mõttist elo kotsilõ.

Mis mõttõ Sullõ päähä tulliva, ku sait teedä, et Sinno om kuulutõt 2024. aasta Põlva maakunna kultuuripärli?

Olli üllätünü, selle et 2024. aastak es paistu minkagi esierälidsega silmä. Tei umma tüüd kultuuri valdkunnah nigu õks. Võiolla sis mu esitjä putt mu tegemiisiga inämb kokko. Et ma olõ muusiga ja kultuurikõrraldamisõga toimõndanu 13. eloaastast pääle, sis jääs inämb-vähämb egä aasta sisse sama hulk suurõm-bit ja vähämbit ettevõtmiisi, minka kõudet olõ.

Määndse omma täambä Su tähtsämbä tegemise?

Kultuuriala tegemise säädnu ma umbõs säändsehe ritta:

1. Karmid Torud – mu hindä luud esieräline rokkorkestri, koh tii kõik säade esi ja kõrralda proovi- ja etteastmisõ-aoplaani kah. Õigõ pia nakka-mi üles võtma vahtsõt plaati, miä saais inämbält jaolt kuuh autoriloomingust. Seo om imehtlemist väärt kamp lojaal-sit ja mõistlikkõ inemiisi.

2. Põlva liina puhkpilli-orkestri – traditsioonõga 156-aastanõ puhkpilliorkestri, mink dirigent olõ olnu 1998. aastagast. Olõmi osalidsõ laulupido protsessin, festivalõl ja muilõl tegemiisil, koh puhk-pillimuusikat vaia lätt.

3. Valem Vale – rassõroki-ansambli, miä tegotsõs samah kuuhkaisuh 1988. aastagast. Mängi sääl kitarr ja kõrralda bändi tüüd. 2025. aasta va-bariigi aastapääväs tulõ meil vällä lasõrplaat ja vinüülplaat «Ülesse unest», koh om tävveste vahtsõnõ matõrjaal Koidula Lydia sõnno pääle.

4. Joba mõnõ aasta kõrralda-mi ütõh sõbra Hainsoo Meeli-sega muusigafestivali Kaamos.

5. Kontrabassimängjān lüü ütõh orkestrijuhõt puhkpillior-kestri tüüh.

6. Basskitarri pääl hoia prohvõssionaalsõt vormi esi saatõansambliih, midä harili-gult vidä hää sõbõr Jõgi Riivo.

NAGLA TAAVI PILT

Näütüses laulusolistõ kont-sõrdi, Uma Pido, projekti Ta-fnah, nigu Rannapi Reinu «Illus maa» jne.

Midä tähendäs Su jaos suuri kultuuriasju tegemine veere-maal? Kas pääliinan es olnu lihtsämb?

Mul olõ-i valikut, selle et ot-sus jäiä Põlvahe sündü varatsõh nuurusõh ja no naudi joba küm-me aastakka elämist umah ma-jah kesk mõtsa. Olõ kursih tuu-ga kah, miä om pääliinah, a ega ma sinnä ei tükü. Kultuuriraha jagonõs sääl inämbide inemiisi vaihõl ja intriigi om väega hul-ga. Pääliina pluss om muidoki tuu, et inemiisi, kinka tüüd tetä, om kõvastõ inämb.

A riigi regionaalpoliitiga pääle olõ ma väega kuri. Seo om aastakümnit pikk tiidlik välläkoolõtaminõ, mink põh-jussõs om rahajõmmõ lobitüü. Määnegi aig saias arvo, et riigi alalõhoitmisõs om vaia tukõ kultuuri ja ello maal, selle et tuu hoit rahva püsümist ja julgõolõkit, a sis või olla joba ilda. Tuu ei aida, ku maa-lõ aias kokko toetuisist elävä asotsiaali ja latsivabrigu. Min-kan omma terävä mudsuga inemise süüdü, et nä piät lii-na minemä, kuigi tahtnu ellä maal? Tuujaos piäs riik luuma tingimüse ja sis es juhtunu nii, et elo käü õnnõ ütõh Eestimaa nukah.

Tuu lihtsä näüte: Põlva liina puhkpilliorkestri ligi 25 ak-tiivsõst liikmõst eläs periselt

Põlvah viis inemist. Ülejäänü sõitva pia egä nätäl Tartost ja Tafnast pruuvi ja esinemä. Neo omma mu hindä opilasõ, par-hillatsõs hää sõbra, kiä teno kambavaimulõ kuun käävä. A sääne süstem ei olõ kestjä. Miä saa sis, ku ma ei olõ inämb dirigent? Ku juhtus tuu, miä joba mitmõh väikuh liinah om juhtunu: dirigent om kiäki vällästpuult, kinkal om juhata 2–4 orkestrit. Täl olõ-i kõüdust kogokunnaga. Sääne orkestri toimõndas inertsist viil mõnõ aasta ja lätt sis hingüsele.

Näet ja juhendat uman tüün nuuri inemiisi. Kas nuurus om hukan vai om hoobis vastapite?

Noorõ ei olõ hukah, innembi näe, et nä mõistva tehnoloogia hindä kasus tüüle panda. Täambädsel aol omma piireldä võimalusõ oppi pilli vai muud muudu hinnäst koolita AI ja interneti abiga. Mudsuga nuur mõist jaka umma aigu ekraani ja periselo vaihõl ja nutividi-nide ärkiildmisega mi lõiganu arvada hindäle näppo.

Innembi jääs jalgu vanõmb põlvkund, kiä sund opilai-si koolih päähä opma valõ-mit ja aastaarvõ. Seod ei olõ täambädsel aol külh inämb vaia tetä.

Mullõ paistus, et kasuva ullu-sõga sotsiaalmeediäh omma hädäh innembi täüsüldise inemise, kiä uskva uhhuu-teoorjit, soolapuhkjit ja suunamudijit. A no ullõ om kõgõ olnu ja sin-

nä olõ-i midägi tetä. Hallõ om tuust, et täambädses aos omma nä ütiskunnah joba nii tähtsäs saanu, et tark inemine hoit näütüses poliitikast kavvõdalõ.

Tüüd nuuriga kae ma kahõs joba tsipa kavvõmbast, selle et egäpäävä-leibä teeni hoobis puidutüüstõseh. A suuv opada ei olõ mul kõhegi kaonu, vast viil kunagi õnnõstus.

Kohepoolõ Su meelest mi elo ja esieränis kultuurielo liigus? Miä tege rõõmu, miä pand imehtämä?

Pand murõhtama, et maal jääs rahvast veidembäs ja pallo kollõktiivi lõpõtasõ uma tege-mise. Unistus olnu nätä, et riigi poliitika avitanu sundpagulaisi tagasi maalõ elämä tulla ja viil mu eloaol küläelo elävambäs lännu.

Rõõmu tege, et veidukesegi tegüsämbäl inemisel om olõ-man kultuurkapitali ja paik-ligu umavalitsusõ vai katus-organisatsiooni tugi ummi häid mõttit ello viä.

Olõ tsipa murõh üldlaulu-pido traditsiooni peräst. Tuu, miä sääl lava pääl sünnüs, om muutunu nii korgõs kunstis ja mõtõld nigu valitulõ rahvalõ, nii et VIP-ala päält välläpoolõ hariligõ kullõjido hulka tullõh ei olõ säälnõ vaim pallo tõis-tõ Öllõsummõri umast. Inemine tulõ paiga pääle, selle et tuu om rahvusliku identiteedi küsumüs, a lava pääl mängitäv muusiga ei haara tedä suurõh jaoh ütõh. Kas neo pido omma muutunu ülearvo suurõs? Lahendust ma kahõs vällä pakku ei mõista ja ei tiäki, kas midä-gi tulnu muuta. Samah näe, määndse õhinaga tetäs Umma Pito: kunstiasõt ei aeta väega korgõs (seo jutt käü muusiga kotsilõ, lavastus om klass uma-ette) ja lava ja kullõjido vaihõl om väega hää klapp.

Anna Uma Lehe lugõjilõ seos aastas mõni kultuurisoovitõs.

Kiä tuu pini handa iks ker-gütäs... Tulõval kuul kullõlgõ ansambli Valem Vale vaht-sõt plaati – väega hää paiklik rahvuslik rassõrokk. Edimäne esitluskontsõrt om 22. veeb-ruuaril vägeväl lumõlavva- ja muusigasündmüsel Mässer Hype Põlva kultuurikeskusõh.

Küsse RAHMANI JAN

MÄNNE TIINA PILT

Võro maakunna kultuuripreemijde saaja ütõdse pildi pääl, häädkätt nukan Aropi Erja.

UL

Horoskuup 2025. aastagas

Täuveste tundmalda tähetark *Toomsaarõ Elspet* om katõlõtõistkümnenele tähemärgile 2025. aastagas vällä valinu pasva võrokeelidse laulu ja paotas tsipakõsõ ust, midä aastak tuvva vöi.

Oinas

Su aastast kõnõlas laul «Ma istu ja istu ja är ei lää». Oina miil ni tegoviis tüküs kõgõlõ vahtsõlõ vai tõistsugumadsõlõ sõrgu vasta ajama ja taha-i vanast paigast vallalõ üteldä. Olku säääl vana kotussõ pääl istu sis hää vai halv. Vahtsõnõ aasta tuu sullõ kimmale ütten hulga istmiisi nii tüü- ku ka pidolavva takan, suvõtiatrin vai pukin. Ku mõnikõrd paistus, et tahtnugi es pistü saista, om soovitus mõnikõrd iks pistü saistata ja pruuvi astu vai tandi. Sis võit viil parõmba istmiskotussõ löüdä.

Pull

Timahavva saa-i sa üldä, et murrit sukugi olõ-i. Näid om veidü. Su aasta kotsilõ passiski häste laul «Murõt ei olõ». Ku edeotsa paistus, et om väega hulga, sis järelegult perämädsen otsan piaaigu ei olõki naid. Tuuperäst vöi arvada, et nuu väiku murrõ jääse aasta edeotsa – vöi tulla häti lumõlapju käepidimä, tomadikasvõ kasvulambi vai vatukukli moosiga. Tõsõ hädä jääse olõmalda vai saat noist müüdä kerge vaivaga, rassõmbidõ häti iist pagõmisõ man avitas pullitegemine.

Katsigu

Seo aasta võit nii mõnigi kõrd löüdä hinnäst mõtlõmast, kohe lätt su tüü, vaiv, raha ni abijõud. Tähe omma ten-nü vagivahtsõ löüdmise: tuu lää-i lufti vai taivahe, a inämb aiamaa, nurmõ ja küläteie sisse kinni. Olkõ nuu sis vägevä õdagudsõ kohtingu, jaaniüü roman-tika vai pikk murõhtaminõ, miä edesi saa. Pia võinu tuu suhtõ kimmämbäs klaari – kas tulnu är Liina manu elämä minnä vai avita tuud vallavolikogon teraapiin käumiseiga parõmbas tetä. Välläpäsemise vöi tuvva rehekuu. Kullõ häste laulu «Ma olõ suhtõn maaga»!

Vähk

Seo aastaga tahat löüdä hindä jaos seninägemäldä paiku, pallo reisi, muido ilma piten ümbre kaia ja vällä uuri, kiä sahistas haina seen ni kohe kiäki magama hiitäs. Kukki reismise-ga loodat väega hinnäst kah löüdä, ei vöi tuu nii sukugi sündü, selle et inne tulõ löüdä maailma viir. Kõgõ vahtsõmba lainõsagõhusõ kuulutasõ, et maailma viirt võit otsma minnä Naha, Parmu vai Pedäspää küläst. Ku olõt veere löüdnü, kullõ laulu «Istsõ ma maailma veerekese pääle».

Lövi

Timahavva piät väega ette kaema egäsugutsidõ pättega, kiä tahtva su käest panga- vai krediitkaardi num-mõrd, pin-kuuti, armastust vai poodi man kattõ eurot. Är kullõlgu, midä ütles vai ütlet-i laul «Ütle mullõ uma televhooninum-mõr» – sa märgi iks uma pääga. Ku iks muido ei saa, lasõ hindäst mõürähüs vai imälõvi vällä, lüü trummi vai marsi minemä. Suvõl peesüdä päävä käen ja sa näet, et kõik lätt kõrda. Sügüse lätt kõik jäl vanna rüüpehe tagasi.

Neitsü

Vahtsõnõ aasta tuu sullõ päähä hulga vahtsiid ettevõtmiisi, midä tahat täude viimä naada. Om hää aig pääle naada spordi ni virgutustegevüisiga, näütüses kepikäimine ja muu kargus. Sammutsihi täüssaamisõ man pruuku-i laulujuppi «ei olõ hullu, ma eelä eski sai», egä plaan tulõ lõpulõ viiä. Kül tulõ hoolõga kaalu, ku kõrgõs tol-lõ tsihi säet – taivaskaalal vöi tuu jäää 50 kooni 50 000 vaihõlõ.

Kaalu

Su sisen om kats kitsõ – üts tahtnu süvvä kõik kaararõugu pallas, tõnõ pitä kimmäst huult tuu üle, määnest haina vai putsu sisse ajat. Seol aastagal vöi kitsi vaiõlus suurõs minnä, et kuis ni midä süvvä. Murõhtat, mitu viilu suidsulihapalakõist süvvä võit vai kas võidu võit võidu. Tõsõ su vaiõluisi ei kuulõ ja ei näe, nii et piät esi noidõga är taplõma. Api ni meelekindlust võit luuta rüäleevädieedist vai kafan-käumisest. Laul: «Kats kitsõ».

Skorpion

Laul: «No kos tuu Iphone jäi?». Võit löüdä hindä jaos rassõ peris maailma-ga järe pääl püssü. Sa proovit väega olla kursin egä uudissõ, arvamusluu ni avastusõga, a sakõstõ ei olõ sa õks rahul ja tahtnu teedä saia viil ja viil, päält tuu kommõntiiri, rüüki ni vaiõl-da. Tuust vöi sõltuvus saia ja ku ütlet pääväl inämb puutri mant är ei saa, om käen suur hädä. Proovi aigsalõ tõisiga kõnõlda hariligõst egäpääv-aasust nigu ilmast ja armastusõst. Kul-lõ hulga muusikat ni opi selges mõnõ tsirgu laul. Hää õnnõ toova kuldnoki nägemine ni edimäne kurg.

Vibumiis

Laul: «Litsmõtsa tango». Tunnõt suvõkuiõ aigu suurõmbat suuvi uma sugupuu ni juuri vasta. Tegünes suuv oppi, kuis sõira tetäs ja hobõsõga virksit aias. Võit pruuvi eski suguvõsaurmist ja ummi kuulsidõ sugulaisi löüdmist. Esiasi om, kas lövvät noid tiidjiid üles, kiä opata ni avita mõistva. Kanna egä päiv hindäga ütten vikatit, juhust ku sa pidänü hindä edevanõmbidõ haina sisse kasunu talukotussõ löüdmä.

Kivikits

Laul: «Perrajäänü». Olõt timahavva inämb mõttõn elo suuri asju üle: kost tulõ bussipuut, määnest värmõ om armastus ja mis sust perrätulõjilõ perrä jääs. Suurõ küsumüse vaivasõ sinnu mõõdukalõ ja võiva mõnikõrd sällä haltama panda, a periselt ei murra. Üte huuga avitas sällä- nii süämehallu paranda jooga vai muud sorti võimõlus. Esieranis hää, ku tuu om köüdet sanna-ga – avitas leil sagõhusõl üts kõrd nellä poolõ minodi pääle ni kõovihit.

Viikaldaja

Laul: «Mafa-aid». Vahtsõnõ aasta lupa sullõ alostusõs egä päiv kusõhädä, keväjä häitsemise aigu vöi uuta silmi süütüst ni tiidmälä sorti allergiat. Parõmb nakkas mafa-aigu, ku sitikmafa vitamiinaastamisõ man hädä tüüd tegevä. Kõgõ suurõmbas vainlasõs omma hüürläse. Hoia hinnäst määnüisi ubinidõ ja makõ joogi iist! Ünõn võit näta latsõpõlvõmälehtüisi, a päämad-selt hüürläisi, vaihõpääil viskas mõnõ vaablasõ sisse.

Kala

Laul: «A mille?». Tähe näütäse sullõ vaimoelo heränemist, võit tunda tahtmist minnä jäl kuuli. Tuu ei piä olõma opma minek, vöi-olla läät latsilõ jõulu-vanna mängmä, avitat krõnglit kütsä vai läät küllä vanalõ oppajalõ. Sul om hulga küsumüisi ilma kotsilõ, hää aig om kirotamisõs vai laululuumisõs. Edimäne tagasiside vöi olla väega karm, a ku juhendaja pääle väega kõvva röögit, lätt viil hullõmbas. Hää om pruuv-ristsõnnu lahenda vai lukõ läbi võro sõnaraamat.

Imä lugu

Mul om väega hää miil, et mul ummõtõgi nii pallu mutsu oll, et ütškõrd 1965. aastal, ku Rõugõ-lõ sünnükodu tulli, reportõrimaki pääle uma imä Tootseni Hilda (1911–1989) jutu võtsõ.

Nüüd om hää latsilõ ja latsõ-latsilõ kullõlda anda. Paku tükü-keisi imä jutust Uma Lehe lugõji-lõ kah lukõ.

TOOTSENI TOIVO

9. Vanaesä ja vana-imä matussõ

Jaani esä olf aknõst vällä hüpä-nü ja juusknu üle tii keldri poo-lõ. A linnuki päält olf tuli sälgä tõmmatu, tä sai kuulõst surma. Peräst löüdsemi, et sõduri olli tä sinnasamma matnu. Müts olf toki otsa pantu, tuu järgi saimi teedä.

A mamma sai sinnä lõhmus-sidõ ala, sinnä es tulõ kuulõ ega kiltõ. Ku pommitami-sõl vaheaig tulf, sõs juusksõ Ööbikuorgu ja orgu piten Jäne-se poolõ. Jürihani veskin sääl all orun olliva sõs üüd. Tä olf lõhmussidõ all kuuldn küllh, ku Jaani imä olf rüüknü, a kes tuu sai sinnä appi minnä. Ei tiiäki, kuis tä sinnä kuuli, kas sai kildaga vai lihtsäle palli majja sisse. Sääl es olõ perän inämb muud ku luu.

Sa olõt jo mõnd asja kuuldn kah, a ma kõnõlõ nüüd õks kõrdapiten är, kuis kõik oll. Vast saat kunagi mõnõ latsõ kah, sõs om tuulgi teedä.

Nojah, tõnõ päiv lätõ mam-ma kaema, mis alõvin olf juh-tunu. Maja olf muiduki maaha palanu. Kadunu Jaani imä olf vedänü sanna rõivit ja suurõ rasvapoti – tuu olf kõik puha puhtas tettü, õnnõ pallas pott olf. Rõividõ man olli joba kah üte soriman. Mamma olf sõs lännu ja ütelnü, et toho jum-mal, jätke no taagi meile, ti jo näeti, et meil om kõik maaha palanu.

Mamma tulf sõs Kenderi poolõ, nii saimi mi kah teedä, mis juhtunu om. A alõvilõ es saa viil mitu päivä – lin-nuki muudku pommitiva, es saa liikma. Ku rahulikumbas jäi, sõs lätõsivä Jaan ja Karla hobõsõga alõvilõ, mi jäimi viil Kenderi poolõ. Mehe lätõsivä, et saava esä ja imä är matta. Hav-va saiva valmis, a millega sa matat – ei saa jo koskilt kirstu! Ermeli puult saiva sõs laudu. Leivä mäantsegi kasti kokku.

A tuu päiv viil es saaki mat-ta, linnuki tulli jälki pommi-tama ja pidi pakku minemä. Paari päävä peräst sõs sai su vanaesä är matõtus. Vanaimä luu, mis tulõasõmõlt löüti, pan-ti kah sinnä kasti ja nii nä sõs matõti.

Lugu lätt edesi.

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimi periolõmisõst ja tähendusest.

Malin, Maling ja Malling

Tan om tegemist vähämbält kolmõst eri keelest peri nim-miga. Nakkami pääle nimega Malin, minkal om 23 kandjat. Täambä om ka Tartu kunstnigu Malina Ilmari 100. sünnüaasta-päiv. Timä suguvõsa nimi panti

vanan kiräviien algkujul *Mal-lin* Võisiku mõisa Odiste külän Kolga-Jaanin. Malina talu om Odisten täambädseni. Priini-me saajidõ edevanõmbas olf *Wekrama Mallin*, kiä sündü 17. aastagasaal ja kuuli 1751. Ku kaia, kost sääne edenimi peri om, sõs kõgõ parõmbalõ so-bis vinne kiil. Mehenime *Ma-lin* vai *Mallin* alussõs sobilik *Malina* olf 15.–18. aastagasaal slaavi kiilin mehe edenimi, varahampa Ukrainan, ildamba Novgorodimaal. Nimi es tä-hendä joht vabarnat, taa ollõv

hoobis tulõtis sõnast, miä tä-hendäs väikut.

Eestin om ka viis perekun-nanime *Malina* kandjat. Näide puhul om hoobis kõgõ tõenäo-lidsõmb, et vinnekiilsin per-rin, kon mihi nimi om Malin [maalin] ja naisil Malina, om tuu nimi tulnu läti keelest. Säänest läti priinimme nigu *Mälinš* 'savikõnõ, perremiis, kink elämine olf savimaa pääl' kirutõdi läti vanan kiräviien *Mahlin* ja vinne tokustaatõn *Malin(b)*. Ka haruldanõ läti nimi *Maliņš* sõnast *mala* 'viir,

kallas' om tan võimalik.

Ka rannaruutslaisilõ Väiku-Pakril panti priinimes *Malin* [maalin ~ maliin]. Tuu roodsi nimi om innekõkkõ naasõ ede-nimi, lühemb vorm Magdale-nast. Kas ka perekunnanimi tulõ tuustsamast, olõ-i teedä. Ka Hiiumaal pantu ja vällä koolnu nimi *Malling* vöi olla roodsiperäne.

Täambäde Maling (19 kand-jat) ja Malling (15 kandjat) omma nime Mulgimaalt, kuk-ki ka Harjumaal Vaida mõisan panti korra *Maling*. Mulgimaa

katõn algkodun Abja ja Pöög-le mõisan panti vanan kiräviien *Malling* [maling]. Abja sugu-võsa olf pikält elänü Mõnsi talu-rühmān, esiesä olli Kulli Jüri ja pääle tedä mitman põlvõn Kulli Volmer. Pöög-le suguvõsa olf peri Ala-Univere talust, Univere Jaagu ja Näsäre Toosi poja.

Lembit Vaba om nimme Ma-ling (Malling) pidänü lätiperät-ses, läti keelen sõnast *mala* 'viir, kallas' tulõtõdus. Õkva Lätist tulõmisõ jälgi kummagi perre-man olõ-i. Sõski panti Mäe-Uni-vere talun priinimi *Kalling*,

midä vöi pitä kah lätiperät-ses, täambädsel pääväl *Kalniņš* 'mäekene'. Vast olf hoobis nime-pandja lätlane? Egäl juhul olf Tartun tsariaaigu elänü Otto Malling Valmieran sündünü ja arvada peris läti nimega (*Mal-lings*, normitult *Maliņš*).

Eestistämisel muudõti Mal-lin ja Malin vahtsõs nimes Maidle. Üts tõnõ Malin võtsõ nime Lillo, kolmas nime Maal-lin. Olf ka muutminõ Maling > Maimre.

SAARÕ EVAR

Keka-tunni alostus

KÄBINA HELENA

Ütsäkümnnendide lõpu poolõ olli Kreutzwaldi kooli mõsruumi hirmsahe jälle. Kiäki es käü hinnäst mõskman, selle et dussi olli rossitanu, kõik aig tsilksõ vett – vaihõpäl külmä, tõõnõkõrd jäl lämmind, nigu olõssi kohki saina seeh määnegi vävvä, kiä uma tahtmisõ perrä külmä vai lämmind käänd. Põrmandu pääl olli helleverevä nilbõ mati, nigu olõs kiäki sinnä sülanü. Oppaja kül vaest kamand' tütrikkõ mõskma, a vaival't et tä esi umma jalga olõs säändse dussi ala nõstnu.

Rõivilõ pandmisõ kotus olf veidü parõmp, õnnõ siist-säält olf värm saina päält maaha sadanu. Aknõ pääle olf kiäki kraabitsõnu kuulsa lausõ «Mari on lits». Olkõ, et suvõl noid aknit valgõ värmiga üle värmiti, olf kraabitsõja-inemise viha ilmadu, õt õga süküõ olf tuu Mari nimi jälki aknõ pääl platsin ja tulõf tõisilõ kah miilde, kuis uma ello ellä vai sis vastapite, mitte ellä.

Keka-tunni alostusõni olli jäänü mõnõ minodi. Õkvalt humanitaarabist saadu lilla dressi sälgä ja Hinnapomist ostõdu joosukängä jalga! Noide nõna olli kül jo valla-lõ tulnu ja soki irtviti tütrige kihädlise kasvatusõ oppajalõ näkko, a ku mõtõlda, ku pallo mu imä toona palka sai, sõs olf hää, et säändsegi olli, ja vaest olf hää kah, õt kiäki jul-

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

gu toolõ oppajalõ vasta irtviti.

Mu pinginaabri Tuuli lipsas inne tunni kõrras kemmerguhe. Ma tohkõrdi viil tuu ikulidsõ joosukängä nõna man, pruumsõ tuud kuigi kokko litsu, õt tõõsõ es nännü. Sõs jo tunnikell kõlisi. A Tuulit ei koskil. Miä no saa – õkvalt kümme joosutsõõri soolan, ku tunni ildas jäät.

Kemmerg olf keldrikõrra pääl rõivaruumiga kõrvuusi. Joosi tuu ussõ taadõ, klõgistilinki ja rüükse kahrõ helüga, õt õks nafakamb olnu: «Tuuuuuliiii, olkõ vetel vai paks, situ

kipõstõ, kahr tulõ!»

Telekan käve saatidõ vaihõlõ sääne takastkihotus, õt «Är lõõgu last! Kahr näge!». Tuu teksti man võtsõ perädü kahrupupp tsillõkõsõl latsõkõsõl käest kinni ja kaitsõ timmä kõgõ jälle iist. Takastkihotusõ mõtõ olf, õt tohe-i ummi latsi pessä ja egädsõ kododsõ tapõlusõ piät är lõppõma. Tuud lauset «Kahr näge!» untsiva klassivele õga asä pääle ja ma usu, õt oppajil olf tuust viländ mis viländ.

Ku ma sääl kõrdalännü nafa peräst hindäette indside, lätõ

kemmergu uss valla-lõ ja väl-lä astõ oppaja Tuuli Veddel, kink nimi, nigu esiki näet, om kah Tuuli. Ja no tuu vedelä asi kah viil. Võeh, mul nakaõ hääb. Sutsõ õnnõ poeta: «Oeh, andkõ andis,» ja joosi tunni.

Mu pinginaabri Tuuli saiso jo rivih. Presse tälle hambidõ vaihõlt: «Tuuli, kurrat, koh sa ollit? Ma käve sinno otsmah, nii margi tei hindäl täüs.»

Tuu husina pääle sai oppaja käest õkvalt kümme tsõõri juuskmist, ja viil mu Hinna-pommi tossõga.

et naabrimiis pikutas sääl. Käve tedä kaeman, seletivä vannu mälehtüisi ja mõlõmbil olf jõudsamb olla.

Ütel hummokul nägi Ilse, et Ahti säng om tühi. Süä jätse lüuke vaihõlõ ja ku tütar küllä tull, pallõl, et tuu viissi mälehtüskuulutusõ maakunnalehte. Nii oppajast tütar tegi kah ja är tuu trüküti.

Periselt olf Ahti viid Tartuhe uuringilõ ja tuudi elosan tagasi. Oi mäane lugu! Kõik olliva vakka ja kiäki es ütله midägi.

RAUDKATSI ENE

Hiire saapan

Olf 1995. aastaga joulukuu. Mul olli säändse pikä seerega uhkõ talvõsaapa. Panni nuu õdagu pliiviveere pääle lämmähe, et hummogu hää jalga tsusada.

Pidi bussiga liina minemä asjo ajama. Maalt Aakrõst käü veidü bussõ, olõ-i nii nigu liinan, et saat egä kell liikma. Naksi saapit jalga pandma. Sai jalga är, ku tundsõ varbidõ man piiksmist ja liigutamist. Oi kuis ma hiitü ja röögäti. Saabast kah nii ruttu jalast är es saa, mugu tundsõ, et liigutasõ ja piiksvä.

Sai sis saapa jalast ja viroti tuu kõigi hiiriga kavvõmbalõ.

Saabas linnaõ tõistõ tarrõ vasta aknõlauda. Latsõ olliva kah sääl tarõn, joosiva küüki, et mis ma saabast pillu. Ütli, et mul olliva saapa seen hiire. Sis naksiva latsõ kah pelgäma – et kohe nä sis saapast valla sattõva ja kohe joosiva. Latsõ hüpsi tooli pääle, et äkki tulõva näide jalgu külge kah nuu hiire.

Kass olf välän, tull tarrõ ja tundsõ nigu hiire lõhna. Üte sai kapi alt kätte, tõnõ pässi minemä, ei tiä, kohe är kattõ. Hiire ummava kül väiku, a võiva tuvva pallo hiitümist!

Pääle tuud juhtumist kae egä kõrd saapidõ sisse, kas sääl mõnt väikut hannaga piiksät ei olõ.

LINDERI KAJA

Varahanõ surma-kuulutus

Üts miis ja üts naanõ olli jäänü leses. Nä olli aastakümnit naabri olnu, häste läbi saanu ja tõnõtsõõga asju jaganu.

Lesknaanõ viitse umma aigu maakunna haigõmajan õendusõ osakunnan. A tõsõl puul olf haigõmaja osakund. Nägi Ilse,

Latsilõ

Vastus saada
üte nädäli joosul
meiliaadrõssi pääle
latsinukk@umaleht.ee
vai postiga:
Uma Leht,
Tartu 48,
65609 Võro.

Vastussõ mano panõ
kirja uma nimi, vannus
ja kimmähe ka **postiaadrõs**.

Vastajidõ vaihõl loositas
vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva
Võro instituut
ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus:

vana-sama,
jõulusikk-pässäpikk,
jaki- kingipaki,
kuusõpuu-latsõsuu.

Avvohinna saa HEINMETSA
HUGO (13) Häätaro küläst.

FASTRÕ MARIKO PILT

Panõ' vanunsõnun sõna' õigõhe järe kõrda. Tennüspäiv om hummõn, 17.01.

1. taivahe tsiga päävä nägi Tennüspäiv är
- 2 poolõs Tennüspääv loedas talv
3. Peläku-ui talvõ talvõ poiga pelgä'
4. talvõ om talvõ sisen Ütessä üte
5. talv lllanõ keväjät tähendäs illast

6. talvõl ime Kahr käppä õks
7. Suvi talv silmist hambist kaia' tunda'
8. a suvõl takan talvõl suu Susi om tarõ pääl
9. olõ-õi sõs olõ-õi talvõ suvõ aol Ku suvõ talvõ aol
10. veidü' talvõl Ku vihma sõs tuisku suvõl veidü'

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst
Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Pruudieksäm

Liinamiis ja maanaanõ otsusti paari minnä. Pulma peeti maal pruudi koton, peigmiis peläs, et liinan või pulma tulla hulga võõrast rahvast. A maal olf kah hulga inemiisi uuta, selle et peigmehel ja pruudil olf pallo sugulaisi ja tutviti.

Pulmapäävä hummogu löüdsõ pruut, et peigmiis om kaonu. Alostusõn tä mõtõl, et mõni vana pruut om peigmehe är rüüvnü, a peräkõrd löüdsõ tä mehe maja takast redeli mant. Peigmiis olf midägi tarõ pääl otsman käünü ja allatulõgi aigu redeli pääl nilvõstunu ni püksi katski tõmmanu. No istõ tä kurva näoga redelipulga pääl, jalast võedu lahkidsõ pidopüksi üsän.

Tuukõrd olf käüman tüüstuskaupu kokkohoitmisõ kampania, miä tähend, et püksi

olli tettü nii kitsa, et mäanestki ummõlusvarru jäetü es olõ. Pruut hiitü edimält är: mis no saa, pulmarahvas om pia platsin. Maanaasõ pää naas kipõlt tüüle: tä otsõ kapist vällä rõivatükü, miä olf püksega pia samma karva. Sis lätsi käüki ummõlusõmassin ja pressraud ja pia olli püksi kõrda tettü, kuigi paik olf tsipa tõist karva.

Joba olfgi pulmarahvas platsin ja paaripandja moro pääl. Paaripandja ütله uman kõnnõn, et nuurpaaril om käen kõgõ tähtsamb päiv. Peigmiis nooguf ja olf uhkõ pruudi üle, kiä uma kipõ tegotsõmisõga olf pruudieksämiga häste toimõ tulnu. Olkõgi et pulmarahvas tuust eksämist midägi es tiä.

Noid pükse sai miis kanda viil mitmõl pulma-aastapääväl.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Liigumi iks edesi!

Ma kuuli raadiost, et mitmõl puul maailmah tahetas kuulõh latsil nutitelehvoni är keeldä. Tuu om umbõs sääne tagasimine, et keelämi autidõga sõitmisõ är ja käsemi inemiisil liinibussõga sõita. Nigu viiskümmend aastat tagasi.

Ku sada aastat tagasi edimädsõ autidõga liiklusõnnõtusõ juhtu, arvati kah, et

massina tulõ är keeldä. A sõs tetti liikmissäädüs ja parhilla mahusõ kõik tii pääle sõitma. Sammamuudu tulõ nutitelehvonõ pruukmisõ kotsilõ tetä mõistligu riigli, minkast lats kah arvu saa. Kiildmine tii ei asja parõmbas. Om hää ütlemine, et hambapastat inämb tuupi tagasi panda saa-i. Tulõ iks edesi liiku.

MUDA MARI

Telli Uma Leht!

Telli saa ExpressPostist:

tellimine.ee/umaleht,
tel 617 7717.